

Kirjandus

Erl, Astrid & Nünning, Ansgar (toim) 2008. *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*. Media and Cultural Memory / Medien und kulturelle Erinnerung 8. Berliin & New York: Walter de Gruyter.

Kotta, Merilin 2009. Ewald Adam von Ungern-Sternberg Haapsalu linnapea ning Ungru ja Suuremõisa mõisnikuna kaasaegsete nägemuses. *Läänemaa Muuseumi toimetised* 12, lk 38–70.

Pöysä, Jyrki 2009. Life Stories and Urban Legends in the Context of Postmodern Narrativity. *Narratives Across Space and Time: Transmissions and Adaptations*. 15th Congress of the International Society for Folk Narrative Research. Programme and Abstracts. June 21–27, 2009. Athens: Hellenic Folklore Research Centre, Academy of Athens, lk 194–195.

Tammela, Hiljar 2009. Millest läänlane mõtles ja rääkis 1944–1950. Kommunistliku partei raportid elanikkonna meeleoludest ajalooallikana. *Läänemaa Muuseumi toimetised* 12, lk 145–157.

Tulving, Endel 1994. *Mälu*. Tallinn: Kupar.

Soo soomlaste südames ja soolugudes

Kirsi Laurén. *Suo sisulla ja sydämellä*. Suomalaisen suokokemukset ja -kertomukset kulttuurisen luontosuhteen ilmentäjänä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2006. 243 lk.

Joensuu folkloristi Kirsi Lauréni 2006. aastal ilmunud doktoritöö analüüsib Soome Kirjanduse Seltsi rahvaluule arhiivile saadetud isiklike soodega seotud kogemusi, mis koguti vastava kirjutamisvõistluse raames 1998. aastal. Võistlusest võttis osa ligikaudu 1000 kirjutajat. Analüüsiks valiti 2237 teksti ja lähianalüüsiks 139, milles käsitletakse sood enne ja nüüd autobiograafilises võtmes.

K. Laurén kasutab materjale käsitledes sotsioloogiast ja antropoloogiast üle võetud põhjendatud analüüsi meetodit (*grounded theory*), mis võimaldab uurijal siseneda analüüsitava materjali nõnda, et uurimistulemustes kajastuvad nii kirjutajate kui ka uurija enese kogemused ja tunded. Autori meelest on meetodi eeliseks asjaolu, et tegemist ei ole etteantud mallidega, mille ümber tulemusi liita, vaid tulemused

sünnivad eelkõige suurt hulka materjale omavahel võrreldes ehk tihedale tekstikorpusse omases *intertekstuaalses* kontekstis.¹

Doktoritööle omaselt on Kirsi Lauréni teoses pööratud palju tähelepanu teoreetilisele lähenemisviisile ja erinevatele mõistetele. Seletuse saavad mõistepaarid autobiograafia ja narratiiv, kogemus ja elamus, meenutused ja nostalgia, aga ka mälu- ja maastik. Mõistete definitsioonidest ja vastavateemalistest arutlustest võiks eriti kasu olla neile uurijatele, kelle huviorbiidis on autobiograafilised narratiivid, mälu, lapsepõlv ja maastikukogemused.

K. Lauréni analüüsitud soojutte lugedes näib, et kirjalikus autobiograafilises kontekstis sulavad elamus ja kogemus üheks, moodustades isikliku ja ainulaadse soojutu (*suotarina*²). Eelkõige kirjutamise kaudu sündiv distants elatu-kogetu ja vähem või rohkem teadvustatult kirjapandud jutu vahel muudab autori teksti autonoomseks diskursuseks (Ong 2002: 77–80; vt ka Lehmann 2007: 67–98), mis hakkab elama iseseisvat elu. Viimane tähendab eelkõige seda, et mis tahes kirjutatud tekstide analüüs sõltub esmaselt tõlgendaja intuitsioonist, kogemustest ja uurimustööle seatud eesmärkidest.

K. Laurén on soomlaste soojutte analüüsidest leidnud ühtekokku 26 teemat, mis nii kogemuse kui ka elamuse tasemel järjekindlalt tekste võrreldes esile kerkivad. Need on mainimisväärsed just võrdlevast aspektist, sest mulle tundub, et ka Eesti inimeste soolugudes (kui neid kogutaks ja analüüsitaks) domineeriksid samad teemad: soos töötamine (maa raadamine, karjatamine, kuivendustööd), päästetööd (soosse vajunud loomade ja inimeste abistamine, ka kustutustööd), marjakorjamine, jahil- ja kalalkäigud, fotograafia, putukate ja taimede korjamine, teadustöö, mängimine, kunsti viljelemine, armastuse jagamine, sünnitamine, suremine, vägivallateod ja jälgede peitmine, orienteerumine, muu sport, soo lähedal elamine, sõda ja sõjaväe harjutused soos, enese varjamine, maastiku muutumine ning soo tähenduse ja maastiku muutmise analüüs. Töö, sõda, enese varjamine, vägivald ja karm elu sooserval on tähtsal kohal eelkõige Soome vanema generatsiooni esindajate lugedes. Sportimine, loodushuviliste väljasõidud ja soo loodusliku stiilia nautimine on iseloomulikud aga nooremate, eriti loodushuviliste soolugudes.

Kirjutatud autobiograafilised tekstid ei sisalda ainult elamusi ja kogemusi, vaid tähtsa osa moodustavad ka fiktiivsed kirjeldused, mis põhinevad inimeste mälu- ja ettekujutusvõimel. Selliste fiktiivsete osade tõlgendamisel hakkab toimima kahepoolne kokkulepe, milles mõlemad osapooled, kirjutaja ja tõlgendaja, usuvad kirjutatu tõepärasusse, kuigi ilmselgelt on tegemist reaalsuse ja autori ettekujutuse põimingutega (Eco 1994: 75). Sellistes põimingutes taaselustuvad (tahtmatult) erinevad mütoloogilised soo-olendid, kes videviku hõlmas laugastest välja hiilivad. Selliste lugude algus on tihti peale lapsepõlves, kus vanemad või vanavanemad erinevate hirmu- ja hoiatusjuttudega lapsi manitsesid, et neid soost eemale hoida. Mõnikord soodustab seesuguste juttude esilekerkimist konkreetne sookontekst, kus näiteks ristimata lapsed ja teised õnnetult hukkasaanud endiselt oma kurvast saatusest märku annavad. Mitte ainult valgus, varjud ja värvid ei mõjuta inimese sooelamusi ja kogemusi, vaid ka kultuuriomane teadmine, et sool on oma hing ja oma tahe, mis vahel võtab ja vahel annab.

Soo ja inimese kultuurisidus vahetõlgendus on mõnikord pragmaatilis-materiaalne ja mõnikord poeetilis-mütoloogiline. Need inimesed, kes sood raadasid(vad) või turvast

lõikasid(vad) sõltusid(vad) oma tegevusest, sest see tagas(b) igapäevase äraelamise ja toimetuleku. Sookraavide kaevamine ja soode kuivendamine aitas(b) edendada majanduslikult kasuliku metsa- või põllumaa juurdekasvu ning võimaldas(b) soosaartel asuvatele elamistele parema ligipääsu. Nendele kirjutajatele, kelle silmis soo on olnud unistuste, igapäevaelust tagasitõmbumise ja meelerännakute paik, on eelmainitud tegevused loomulikult vastukarva. Soojuttudes tulevadki esile inimeste sügav sisemine nõrdimus ja pettumus, kui selgub, et nende isiklik ja ainukordne marja-, pelgu- ja niisama olemise paik on ka teiste poolt avastatud või kasusaamise nimel koguni hävinud või hävitatud. On märkimisväärne, et maastiku muutumine ei pruugigi tähendada soo väljakurnamist majanduslikel eesmärkidel, ka üksnes teiste inimeste juuresolek võib segi lüüa isikliku suhte teatud paigaga.

Raamatut lugedes tekkis mul tunne, et soos sünnivad sellised elamused ja kogemused, millest ei saagi rääkida, vaid peab kirjutama. Soomaastik pakub võimaluse erinevateks enesepeegeldusteks. Soo mütologiseeritud olemuse ehk soo erilise hinguse tõttu on kirjutajad sunnitud jätkuvalt liikuma reaalsuse ja fiktsiooni piirimail, ning sellised jutud ei ole sugugi alati mõeldud ega kohased igapäevaseks jutujätkuks. Lugejaile, kes on huvitatud soost soomlaste südames ja soo(elu)lugudest, on Kirsi Laurén andnud võimaluse praotada ühe paljudele soomlastele väga isikliku ja hinge lähedase maailma ust.

Piret Paal

Kommentaariid

¹ Samamoodi on soome folkloristidest sellist tihedat tekstikorpust oma monograafiates analüüsinud ka Satu Apo (*Viinan voima*, 2000), Ulla-Maija Peltonen (*Muistin paikat*, 2003; *Punakapinan muistot*, 1996), Jyrki Pöysä (*Jätkan synty*, 1997) ja Pauliina Latvala (*Katse menneisyteen*, 2005).

² 'Tarina' mõiste on just nooremate folkloristide ja teiste Soome kultuuriuuriijate töödes muutunud rahvusvahelise termini 'narratiiv' sünonüümiks (*sisäinen tarina, elämäntarina* jne). Folkloristide vanema põlvkonna silmis tähistab 'tarina' siiski eelkõige muistendit, 'narratiivi' korrektseks vasteks peetakse sõna 'kertomus'.

Kirjandus

Eco, Umberto 1994. *Six walks in the fixtional woods*. The Charles Eliot Norton lectures 1993. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press..

Lehmann, Albrecht 2007. *Reden über Erfahrung. Kulturwissenschaftliche Bewusstseinsanalyse des Erzählens*. Berlin: Reimer.

Ong, Walter J. 2002. *Orality and Literacy*. New York: Routledge.